

Kitap İnceleme

YENİDENYAZMA BAĞLAMINDA DUMRUL İLE AZRAİL HİKÂYESİ¹

THE STORY OF DUMRUL AND AZRAEL IN THE CONTEXT OF REWRITE

Mustafa SOYUER²Yazar, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, MEB, msoyuer80@gmail.com, ORCID: 0009-0000-6994-1755

Doi: 10.5281/zenodo.8051335

Makale Bilgisi

Gönderildiği Tarih

20.03.2023

Kabul Edildiği Tarih

06.05.2023

Yayınlanma Tarihi

20.06.2023

Article Info

Date Submitted

20.03.2023

Date Accepted

06.05.2023

Date Published

20.06.2023

Anahtar Sözcükler

Metinlerarasılık, Yenidenyazma,
Murathan Mungan, Dede
Korkut, Deli Dumrul

Keywords

Intertextuality, Rewriting,
Murathan Mungan, Dede
Qorqud, Deli Dumrul

Öz. Metinlerarasılık, kendinden önce yazılmış metinlerden bir veya birden çok yöntemle istifade etmektir. Yenidenyazma da bu yöntemlerden biridir. Bu yazıda Murathan Mungan'ın yenidenyazma yöntemiyle Türk edebiyatının kadim metinlerinden "Dede Korkut Hikâyeleri" içinde yer alan "Koca Duha Oğlu Deli Dumrul" hikâyesini model alarak kurguladığı "Dumrul ile Azrail" adlı hikâyesini konu, tema, üslup ve olay örgüsü bakımından karşılaştırdık. Yazıda iki hikâye arasındaki benzer ve farklı yönleri kurgu sırasına riayet ederek tespit etmeye çalıştık. Ayrıca, yazarın melek- insan ilişkisi üzerine kurulmuş olan Rus yazar L. Tolstoy'un "İnsan Ne ile Yaşar" ve Doğu edebiyatlarında ve Kuran'da bahsedilen, divan edebiyatında kimi şairler tarafından sıkça telmihi yapılan "Harut ile Marut Efsanesi" ile de Mungan'ın öyküsü arasında birtakım benzerlikler olduğunu tespit ettik. Yazar bu anlatılara da göndermelerde bulunmuş, bu eserlerde verilmek istenen mesajı kendi öyküsünde de örtülü bir biçimde tekrar ederek yeni, sıra dışı, fantastik bir eser ortaya koymuştur.

Abstract. Intertextuality is to benefit from the texts written before it in one or more ways. Rewriting is one of these methods. In this article, we compared Murathan Mungan's story "Dumrul and Azrael", modeled on the story "Big Duha Son of Deli Dumrul", which is one of the ancient texts of Turkish literature, "Dede Korkut Stories", in terms of subject, theme, style, and plot. In the article, we tried to determine the similarities and different aspects between the two stories by respecting the order of fiction. In addition, Mungan's "The Legend of Harut and Marut" by Russian writer L. Tolstoy, which is based on the author's angel-human relationship, and "The Legend of Harut and Marut", which is mentioned in Eastern literature and the Qur'an, and frequently cited by some poets in divan literature. We found that there are some similarities between the story of the story. The author also made references to these narratives, and by repeating the message intended to be conveyed in these works implicitly in his own story, he created a new, extraordinary, and fantastic work.

1. Giriş

Yenidenyazma, metinlerarasılık bağlamında bir yöntemdir. "Hangi türden olursa olsun, önceki bir metnin, onu taklit eden,

dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi" (Aktulum, 2000, s. 236) olarak tanımlanır. Edebî dönüştürme ise herhangi bir edebî metnin, ögenin, motifin,

¹ Murathan Mungan, Yedi Kapılı Kırk Oda, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, 336 sayfa, ISBN: 13 978-975-342-627-5

²Mustafa Soyuer, "Beni Öldürmeli Dövmeli Değil" ve "Ellerin Elime Değdiği Zaman" isimli hikaye kitaplarının yanı sıra çok sayıda kültür, sanat ve edebiyat dergisinde öyküler kaleme almış bir yazardır.

figürün, nesnenin veya varlığın yeni bir anlam ilgisi içerisinde, başka bir edebî esere dönüştürülmesidir.

Bu çalışmada, örnek metin “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul” hikâyesi ile Murathan Mungan’ın kaleme aldığı ikincil metin “Dumrul ile Azrail” hikâyesi arasındaki benzer ve farklı yönleri, yenidenyazma ve edebî dönüştürme açısından karşılaştırmaya çalışılmıştır. Ayrıca benzer temaları işleyen “İnsan Ne ile Yaşar” ve “Harut ile Marut Efsanesi” adlı anlatılarla benzer yönleri ele alınmıştır.

2. “Koca Duha Oğlu Deli Dumrul” ile “Dumrul ile Azrail” Arasındaki Benzer ve Farklı Yönler

Yeni “Dumrul İle Azrail” hikâyesi, Murathan Mungan’ın “*Yedi Kapılı Kırk Oda*” adlı kitabının ilk öyküsüdür. Yazar, bu öyküsünde, metinlerarasılık bağlamında yenidenyazma tekniğini kullanarak Türk edebiyatının yüz akı metinlerinden biri olan “*Duha Koca Oğlu Deli Dumrul*” hikâyesini farklı bir tatla, farklı bir üslupla yeniden kaleme almıştır.

Örnek metin “*Duha Koca Oğlu Deli Dumrul*” özetle şu şekildedir:

“Deli Dumrul, kuru bir çayın üstüne köprü kurar. Geçenden otuz akçe, geçmeyenden döve döve kırk akçe alır. Bir gün, köprüsünün yanına bir oba yerleşir. Bu obada bir yiğit ölür. Feryatlar üzerine Deli Dumrul oraya gelir. Feryatların nedenini sorar, bir yiğidin öldüğünü öğrenir. O yiğidin canını alan Azrail’e kızar ve ona meydan okur. Onunla cenk etmek için Allah’tan dilekte bulunur. Deli Dumrul’un bu isyankâr sözleri Allah’ın gücüne gider. Azrail’i Deli Dumrul’un canını almak için görevlendirir. Azrail yeryüzüne iner. Deli Dumrul Azrail’le her ne kadar mücadele etse de bu mücadeleyi kaybeder. Ölümün soğuk nefesini ensesinde hisseden Deli Dumrul, başışlanmak için dua eder. Allah, ona canının yerine bir can bulması kaydıyla yaşamasına izin vereceğini söyler. Deli Dumrul, sırasıyla babasına, annesine gider ama onlar canlarını vermezler. En son karısına gider. Karısı Deli Dumrul için canını vermeye razı olur. Deli Dumrul, karısına kıyamaz. Allah’tan başışlanma diler. Bunun üzerine Allah onları başışlar, ikisine de yüz kırk yıl ömür verir. Azrail’e annesinin, babasının canını alması için emir verir. Deli Dumrul ve eşi yüz kırk yıl daha ömür sürerler.” (Ergin, 1969, s. 121-133).

Murathan Mungan “*Dumrul ile Azrail*” de örnek metnin yapısına (olay örgüsü, kişi, zaman, mekân vs.) küçük değişiklikler dışında, sonuna kadar bağlı kalmıştır. Örnek metindeki bazı bölümleri, edebi dönüştürme yoluyla yeniden kurgulamış ve örnek metinde yüzeysel olarak geçilen karakter analizlerine, canlı tasvirlerle ve psikolojik çözümlenmelerle yer vererek hikâyeyi daha hacimli bir hâle getirmiştir.

Her iki metinde de tema ölümdür. Ölüm, insanoğlunun en korktuğu hâl ve en büyük çaresizliğidir. Ölüm mukadderdir. Ondak kaçış yoktur. Ve ölüm Allah’ın elinde tuttuğu en büyük terbiye edicidir. Her iki metin de Deli Dumrul özelinde, insanoğlunun ölüm

karşısındaki çaresizliği üzerine kurulmuştur. İnsanoğlu her ne kadar akıbetinin ölüm olduğunu bilse de yine gücünün yettiği yere kadar ölüme karşı direnmektedir. İnsanoğlunun yeryüzündeki bütün faaliyetlerinin daha rahat yaşamak ve dünyadan bir nefes fazla murat almak üzerine kurulu olduğunu görmek mümkündür. İnceleyeceğimiz her iki metinde de ölümü kendinden uzaklaştırmak isteyen insan çabasını göreceğiz.

İkincil metinde, örnek metnin kronolojik olay örgüsü, değişikliğe uğramıştır. Deli Dumrul’un köprü yaptırması, o köprüünün yanında bir yiğidin ölmesi, bunun üzerine Deli Dumrul’un Azrail’i cenge çağırması metnin akışı içerisinde sonradan hatırlatılmaktadır. İkincil metin, Azrail’in, Deli Dumrul’un canını almak üzere yeryüzüne inmesi ile başlamaktadır. Ama bu iniş, evvelkilere göre çok farklıdır. Daha hikâyenin başında insani tavırlar ortaya koyan bir ölüm meleği karşılamaktadır okuru: “*Şimdi neredeyse ölümlü insanlar gibi, yerçekiminin içinde zonklamayı aklını bulandırmıştı.*” (Mungan, 2016, s. 13).

Azrail, yere indiğinde, ölümlü bir insan gibi yeryüzünde dolaşırken uzaktan Deli Dumrul’un kendisinden önce imgesi görünen köprüsünü görür. Hikâyenin hem bu kısmında hem de ilerleyen bölümlerinde köprü imgesi üzerinde çokça durulmuştur. Azrail köprüünün yanına gelir, taşlarına dokunur. Köprü imgesi bağlamında, ölümlü olan insanı anlamaya çalışır. Deli Dumrul’la karşılaştığında köprü ile Dumrul arasındaki benzerlik onu iyice şaşırtır: “*Beden ile köprü birbirini çağırıyorlardı.*” (Mungan, 2016, s. 18) *Bu adam heykel bilmiyor dedi. Heykel tanımamış, eğer heykeli tansaydı, heykel yapardı belki; kendi bedenini, ikizini yaratmadan yaşayamaz böyleleri.* (Mungan, 2016, s. 18).

Azrail, köprüünün yahut herhangi bir yapının insanoğlunun ölümden sonra da kalabilmesinin bir sembolü olduğuna kanaat getirir. Bu düşünceler metnin ilerleyen kısımlarında da Deli Dumrul’un ağızından da pekiştirilir: “*...Dumrul’un Köprüsü diye binlerce yıl parlak güneşin altında yaşasın istedim.*” (Mungan, 2016, s. 26). “*Hem çaya bir köprü hem ölüme bir kale yaptım ben.*” (Mungan, 2016, s. 27).

Büyük saat gelir. Deli Dumrul örnek metindeki gibi Azrail’le mücadeleye girişmez. Onunla cenge tutuşmaz. Başına geleceği anlamıştır. Kaderine razı gibi görünür.

Şaşkınlığı ve pişmanlığı kısa süren Deli Dumrul, can havliyle Azrail’le pazarlığa tutuşur. Her iki metinde de ortak olan “*canının yerine can bulma*” oyunu ile hikâye başlar. Bu oyun, bir nevi gerçek sevginin ölüm karşısında sınanmasıdır. Ölüm, burada, bir bakıma sevginin sahtesiyle gerçekliğini ayıran mihenk taşıdır. Azrail bu ölüm oyunu teklifine karşı şaşkıncıdır. İlk defa, birinin kendi uğruna ölecek birini arayışına tanıklık etmektedir. Metnin başından beri insani tavırlar sergileyen, insanları anlamaya çalışan Azrail, bu ölüm oyununa ortak olur ve hikâyenin nasıl biteceğini merak eder.

İkincil metnin “Tepe” adlı ilk bölümünde, ölümün soğukluğunu ensesinde hisseden Deli Dumrul’un korkusu, ölüm karşısındaki çaresizliği, düşünceli hâli derinlemesine tahlil edilmiştir: “*...yarım*

kalmış bir çocukluğun sükûneti... Erkek olmayı öğrenirken, yaşamayı unuttuğu bir çocukluğun boşluğu belki de...” (Mungan, 2016, s. 22).

Örnek metinde hikâyenin tamamı tanrısal bakış açısıyla anlatılırken yazar, ikincil metnin bu bölümünde, postmodern bir tavır olarak tanrısal bakış açısıyla başladığı hikâyesini Azrail’in ağzından, kahraman bakış açısıyla anlatmaya devam etmektedir: *“Ben hiç beklemediği bir anda çıkıp gelmişim. Kimsenin beni bekleme yaşı yoktur aslında.”* (Mungan, 2016, s. 25).

Hikâyenin *“Üç Kapı”* adlı ikinci bölümünde, Dumrul, canının yerine can bulmak için önce anasına, sonra babasına daha sonra da yârine gitmektedir. Örnek metinde ise Deli Dumrul, önce babasına, sonra anasına, daha sonra da yârine gitmektedir. Yani ikincil metinde, anne ile babanın sırası değiştirilmiştir.

Dumrul ve Azrail birlikte ilk kapı olan *“Ana Kapısı”*na giderler. Azrail’in gözlemleriyle, örnek metinden farklı olarak ana figürünü daha yakından tanıma imkânı buluruz. Bu bölümde yazar, annenin fiziki ve ruhsal portresini uzun uzadıya anlatmıştır: *“Dumrul’un anasını görür görmez, Dumrul’un dileğinin karşılıksız kalacağını biliyordum.”* (Mungan, 2016). *“Canından önce ruhu göçmüş bedenlerdir bunlar. Kimildarlar ama yaşayamazlar. Artık hiçbir şey ummadıkları hayattan yalnızca yeni bir gün daha bekleyerek, ayak sürürler dünya toprağına.”* (Mungan, 2016, s. 31).

Dumrul, tıpkı örnek metinde de olduğu gibi, ana kapısından eli boş dönecektir. Anası *“Hayır senin için canımı veremem oğul.”* deyip Dumrul’u reddedecektir. Ananın yaşama sevgisi, evlat sevgisinin önüne geçecektir. Ana, bu sevgi imtihanını kaybedecektir.

Ana kapısından eli boş dönen Dumrul için, ikinci sırada *“Baba Kapısı”* vardır. Yine ana kapısında olduğu gibi, bu kısımda da derinlemesine bir baba portresi çizilmiştir. Yine bu bölümde, baba – oğul arasındaki sevgiden çok korkuya dayalı ilişki ve bütün hayatını babasını memnun etmeye adanmış çocukların beğenilme, takdir edilme duygusu canlı bir şekilde işlenmektedir: *“Baba tepeden turnağa kendiyile doluydu. Yalnızca kendiyile dolu. Hiçbir şeye sahiden bakmıyor, hiçbir şeyi sahiden dinlemiyordu.”* (Mungan, 2016, s. 35). *“Babalarıyla yenilmeye kalkan bütün oğul hayatları çıkmazdır. Kayıplara yazgıdır.”* (Mungan, 2016, s. 36).

Dumrul, tıpkı örnek metinde olduğu gibi, ikincil metinde de baba kapısından eli boş dönecektir: *“Oğlumsun benim. Seni canım gibi severim ama onu sana veremem.”* (Mungan, 2016, s. 38).

Dumrul ile Azrail üçüncü ve son kapı olan *“Yâr Kapısı”*na varırlar. Örnek metinde Dumrul’un karısı olan *“yâr”* ikincil metinde yavuklusu olarak çıkmaktadır karşımıza. Örnek metinde, Dumrul için canını seve seve vermeye hazır olan *“yâr”* ikincil metinde buna yanaşmaz: *“Benden seni isteme Dumrul. Sen canımda saklısın. Onu sana veremem.”* (Mungan, 2016, s. 45).

Yazar hikâyenin bu kısmında edebi dönüştürmeye başvurmuştur. Tıpkı ana ve babada olduğu gibi yâr da Dumrul için canını vermeye razı olmaz. Oysa örnek metinde karısı Dumrul için canını vermeye hazırdır:

Senin o namert anan baban

Bir canda ne var ki sana kıyamamışlar.

Arş şahit olsun, sekizinci kat gök şahit olsun,

Yer şahit olsun, gök şahit olsun,

Kadir Tanrı şahit olsun

Benim canım senin canına kurban olsun. (Ergin, 1969, s. 131).

İkincil metinde, üç kapıdan da eli boş dönen Dumrul, Azrail’le oynadığı ölüm oyununda yenilmiştir. Bütün umudu tükenmiştir. Artık Azrail’e boyun eğmekten başka çaresi yoktur.

Hikâyenin *“Yeniden Tepe”* adlı üçüncü ve son bölümünde Dumrul ile Azrail ölüm pazarlığı yaptıkları tepeye geri dönerler. İkincil metin bu noktada, örnek metinden farklı bir sonla bitirilmektedir. Örnek metnin finalinde, Dumrul’un anasının ve babasının canı alınmakta ve eşyle kendisine yüz kırk yıl ömür daha verilmektedir. İkincil metinde ise ölüm meleği, başından beri etkilendiği Deli Dumrul’a âşık olur. Tanrı’nın buyruğunu çiğnemek pahasına Deli Dumrul’un canını alamaz. Aşk yüzünden, ölümsüzlükten vazgeçer. Aşk, ölüme üstün gelmiştir. Dumrul’un annesinin, babasının, yârinin yapamadığını Azrail yapmıştır. Azrail, defalarca yükseldiği gökyüzüne bir daha çıkamayacaktır. Yeryüzünün herhangi bir köşesinde, içindeki aşk acısıyla, kendisinin yerine görevlendirilen ölüm meleğini bekleyecektir.

Yazar, örnek metindeki Dede Korkut karakterinin hikâyenin sonunda ortaya çıkması gibi, kahraman anlatıcı kimliğine bürünür ve Azrail’in ağzından: *“...yeryüzünün birçok yerinde, çeşitli toprak parçalarında, birçok ad altında yaşayan çeşitli Dumrullara âşık olup, yaza yaza yaşayıp yaza yaza ölen; bütün hayatı kaleme tutsak; kalbi büyük, yazgısı yoksul birine ölmeden önce yeniden anlattım hikâyemi.”* (Mungan, 2016, s. 51) diyerek örnek metne gönderme yaparak bitirmektedir.

3. Dumrul ile Azrail’de Başka Anlatılara Yapılan Göndermeler

Ana Mungan’ın bu öyküsünde, Tolstoy’un *“İnsan Ne ile Yaşar”* adlı öyküsüne de üstü kapalı göndermeler yapıldığını söyleyebiliriz. Bahsi geçen öyküde Tanrı buyruğuna karşı gelen ölüm meleği Michael, belli bir süre yeryüzünde bir insan gibi yaşama cezasına çarptırılır. Bu süreçte insanı yaşatan şeyin ne/ler olduğunu öğrenecektir. Tıpkı Dumrul ile Azrail hikâyesinde olduğu gibi Tolstoy’da da *“sevgi”* duygusunun yüceliği vurgulanır.

Nurani varlıklar olan meleklerin insanı anlama çabası ve meleklerin Tanrı buyruğuna karşı gelmesi teminin ilginç bir örneği de Kuran’da isimleri zikredilen *“Harut ve Marut”* adlı meleklerdir. *[...Çünkü onlar, insanlara büyü yapmayı ve Bâbil’de Harut ile Marut isimli iki meleğe indirilen bilgileri öğretiyorlardı.* (Bakara, 102)]. Anlatıya göre melekler, insanların işledikleri günahları görünce onları kınarlar, Allah *“Siz onların yerinde olsanız aynısını yapardınız.”* der ve takva yönünden üstün olan meleklerden ikisi, Harut ve Marut seçilip insan olarak yeryüzüne gönderilirler. *“Gündüzleri insanların davalarına bakıyorlar, geceleri İsm-i Âzam*

duasını okuyarak göğe çıkıyorlardı. Birgün kocasından şikâyetçi olan İranlı Zühre adlı bir kadın bunlara müracaat etti. İkisi de kadına vuruldular.” (Pala, 1998, s. 175) insan gibi nefse bürünmüş melekler, aşkı, sevgiyi tattıktan sonra insanlarda kınadıkları her günahı fazlasıyla işler ve Tanrı onları cezalandırır. Bu iki melek Babil’de ateş dolu bir kuyuya baş aşağı asılır. Hâsılı, özetlemeye çalıştığımız bu iki anlatıda da sevgi duygusu, Tanrı korkusunun önüne geçmiştir.

4. Sonuç

Murathan Mungan, Dumrul ile Azrail adlı hikâyesiyle Duha Koca Oğlu Deli Dumrul hikâyesi arasında metinlerarasılık ilişkisi kurarak yenidenyazma tekniğiyle postmodern bir metin ortaya koymuştur. Yazar, örnek metnin olay örgüsüne büyük ölçüde bağlı kalmakla birlikte, derinlemesine yaptığı tasvir ve tahlillerle, olay örgüsündeki birtakım dönüştürmelerle (“yâr” ın canını vermemesi, Azrail’in Deli Dumrul’a âşık olup ölümlülüğü seçmesi vs.) yeni ve modern bir metin ortaya koymuştur. Mungan ayrıca, insan- melek ilişkisi üzerine kurulmuş başka anlatılara da göndermeler yaparak öyküsünü daha güçlü daha dinamik bir yapıya kavuşturmuştur.

Cafer Gariper ve Yasemin Küçükcoşkun’un iki hikâyeyi karşılaştırdığı makalelerinde söyle bir tespitte bulunmaktadırlar: “*Murathan Mungan’ın bu hikâyesi, sanat gücü yanında, gelenekten yararlanma konusunda metinlerarasılık ve yenidenyazma yoluyla geçmiş yüzyıllara ait eserlerin, özellikle mitolojinin sınırları içerisine giren ürünlerin çağdaş sanatçılara ne kadar geniş imkânlar sunabileceğini göstermesi bakımından da önem taşır.*” (2007, s. 675) demektedir. Bu çalışmaya göre de Türk edebiyatının, destan, halk hikayesi, mesnevi, masal gibi kadim metinleri metinlerarasılık ilişkiler yoluyla yeniden ele alınması, yazarlar için yeni ve sağlam bir kaynak okuyucu açısından da yüzyıllar içerisinde süzülüp gelen kadim metinlerimizi bilip anlamaya sevk edecek bir motivasyon ortaya koymuş olacaktır. Ayrıca Türk edebiyatının, folklorunun ve Türk muhayyilesinin gücünü göstermede ve bunu güncele taşıyarak kültürel değerlerimize evrensel bir boyut kazandırmada, metinlerarasılık ilişkisi ve yeniden yazım süreci büyük önem arz etmektedir. M. Abdubasit Sezer ve Hatice Kübra Uygur’un (2011) iki hikâyeyi halk bilimi unsurları açısından karşılaştırdıkları çalışmada da bahsettiğimiz kültürel zenginliği apaçık görmek mümkündür. Bu kültürel zenginliğin modern edebiyatın imkânlarından yararlanılarak güncele taşınması, özellikle genç kuşakların tarihimizi ve kültür birikimimizi yakından tanıması açısından elzemdir.

5. Kaynakça

Aktulum, K. (1999). *Metinlerarası ilişkiler*. (1. Baskı). Öteki Yayınevi.
Ergin, M. (2017). *Dede korkut kitabı*. (55. Baskı). Boğaziçi Yayınları.
Gariper, C. ve Küçükcoşkun, Y. (2007, Eylül, 10-15). *Murathan Mungan’ın dumrul ile azrail adlı hikâyesinde metinlerarasılık, yenidenyazma ve edebî dönüştürme*. [Sözlü sunum]. Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Türkiye.

Mungan, M. (2016). *Yedi kapılı kırk oda*. (3. Baskı). Metis Yayınları.
Pala, İ. (1998). *Ansiklopedik divan şiiri Sözlüğü*. (4. Baskı). Ötüken Yayınları.
Sezer, M. A. ve Uygur, H. K. (2011). Murathan Mungan’ın dumrul ile azrail hikâyesine halk bilimsel bir yaklaşım. *e-Journal of New World Sciences Academy*. 6(1), 73-78. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/186754>.
Tolstoy, L. (2019). *İnsan ne ile yaşar*. (32. Baskı). (K. Karasulu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (1885).